

DR TOMASZ PIETRAS

KARTOGRAFIA HISTORYCZNA I WOJSKOWA

I ROK WOJSKOZNAWSTWA

1. Zajęcia organizacyjne. Forma i tematyka zajęć, podstawy zaliczenia przedmiotu, podręczniki i literatura uzupełniająca.

Część 1. Kartografia ogólna

2. Pojęcia kartografii i topografii, mapy oraz planu, klasyfikacje map i atlasów. Ważniejsze polskie atlasy geograficzne, historyczne i słowniki historyczno-geograficzne [lekcja w czytelni Biblioteki Instytutu Historii].

3. Teoretyczne podstawy kartografii: kształt i wielkość Ziemi, odwzorowania kartograficzne, skala map.

4. Metody prezentacji kartograficznej oraz sposoby przedstawiania rzeźby terenu na mapach dawniej i dziś.

5. Kartografia cyfrowa i multimedialna. Internetowe serwisy kartograficzne oraz współczesne systemy informacji geograficznej (GIS).

Część 2. Historia kartografii

6. Rozwój horyzontu geograficznego starożytnych Greków i Rzymian. Średniowieczne *mappae mundi* (mapy świata), portolany i inne zabytki kartograficzne z tej epoki.

7. Rozwój kartografii europejskiej w okresie wielkich odkryć geograficznych w XVI–XVIII wieku. Mapy Rzeczypospolitej Obojga Narodów od Wapowskiego do Perthéesa.

8. Dziewiętnastowieczni geometrzy (geodeci) i ówczesne metody opracowywania map i planów. Rozwój przestrzenny Łodzi [temat opcjonalny].

9. Tzw. Mapa Kwatermistrzostwa. Kartografia wojskowa polska, pruska, rosyjska i austriacka od końca XVIII do I wojny światowej.

10. Działalność Wojskowego Instytutu Geograficznego w okresie międzywojennym. Polskie wojskowe mapy topograficzne w XX wieku.

11. Historia kartografii – podsumowanie. Zbiory kartograficzne Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego [lekcja w Sekcji Kartografii BUŁ].

Część 3. Kartografia wojskowa

12. Korzystanie ze współczesnych map topograficznych. Podział map na arkusze, sieć triangulacyjna, treść map topograficznych, znaki umowne oraz skorowidze map.

13. Elementy terenoznawstwa. Zdjęcia lotnicze, satelitarne i ich wykorzystanie, sporządzanie szkiców i zdjęć terenowych „typu wojskowego”.

14. Teren i taktyka. Geograficzne uwarunkowania działań wojennych na przykładzie wybranych historycznych kampanii wojennych.

15. Kartografia ogólna, historyczna i wojskowa – podsumowanie. Test zaliczeniowy.

LITERATURA DO PRZEDMIOTU KARTOGRAFIA HISTORYCZNA I WOJSKOWA

I. Kartografia i topografia ogólna:

- Drabek Jerzy, Piątkowski Felicjan, *1000 słów o mapach i kartografii*, Warszawa 1989, ss. 407 + 63.
- Dzikiewicz Bronisław, *Topografia*, wyd. 3, Warszawa 1971, ss. 625.
- Flis Jan, *Kartografia i topografia*, cz. I: *Kartografia matematyczna i opisowa dla studentów I roku geografii*, Karaków 1959, ss. 205 [skrypt].
- Flis Jan, *Kartografia i topografia*, cz. II: *Kartometria i topografia*, Kraków 1959, ss. 126 [skrypt].
- Flis Jan, *Kartografia w zarysie. Podręcznik dla wyższych studiów nauczycielskich*, Warszawa 1973, ss. 191.
- Konopska Beata, *Polskie atlasy historyczne – koncepcje i realizacje*, Warszawa 1994.
- **Medyńska-Gulij Beata, *Kartografia i geowizualizacja*, Warszawa 2011, ss. 228.**
- Medyńska-Gulij Beata, *Kartografia. Zasady i zastosowania geowizualizacji*, Warszawa 2015, ss. 228.
- **Saliszczew Konstantin, *Kartografia ogólna*, pod red. Bogdana Horodyskiego, Warszawa 2002, ss. 308.**
- Szaflarski Józef, *Zarys kartografii*, Warszawa 1965, ss. 685.
- Szymański Józef, *Nauki pomocnicze historii*, wyd. 5, Warszawa 2001, s. 220-235.
- Tyszkiewicz Jan, *Geografia historyczna. Zarys problematyki*, Warszawa 2014, ss. 356.
- ***Wprowadzenie do kartografii i topografii*, pod red. Jacka Paślawskiego, Wrocław 2006, ss. 399.**
- Zielecki Alojzy, *Mapa w nauczaniu historii*, Warszawa 1984.

II. Historia kartografii:

- Aleksandrowicz Stanisław, *W sprawie kartografii wojskowej*, [w:] *Materiały z konferencji naukowej historyków wojskowych w Poznaniu poświęconej problematyce metodologicznej w rozwoju polskiej historiografii wojskowej*, Poznań 1966, s. 105-108.
- **Aleksandrowicz Stanisław, Łuczyński Jarosław, Skrycki Radosław, *Historia kartografii ziem polskich do końca XVIII wieku*, Warszawa 2017, ss. 448.**
- *Atlas historyczny Polski. Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku*, pod red. Henryka Rutkowskiego, cz. I: *Mapy, plany*; cz. II: *Komentarz, indeksy*, Warszawa 1998, ss. 158.
- *Atlas miasta Łodzi*, pod red. Stanisława Liszewskiego, Andrzeja Suliborskiego i in., Łódź 2002, 49 tablic.
- Bartoszewicz Agnieszka, Bartoszewicz Henryk, *Kartografia miast Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej do końca XIX wieku*, Warszawa-Pułtusk 2012.

- Bartoszewicz Henryk, *Obraz kartograficzny miast polskich w XVII–XIX wieku. Katalog wystawy*, Warszawa 2007.
- Bartoszewicz Henryk, *Z dziejów kartografii Mazowsza i ziem sąsiednich XVII–XX wieku*, Warszawa-Pułtusk 2012.
- **Brotton Jerry, *Słynne mapy. Arcydzieła światowej kartografii i jej tajemnice*, Warszawa 2016, ss. 256.**
- **Buczek Karol, *Dzieje kartografii polskiej od XV do XVIII wieku. Zarys analityczno-syntetyczny*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, ss. 120 + mapy.**
- Czochański Marian, Kośka Tadeusz, Kowalski Grzegorz, *Zarys dziejów geodezji w Łodzi*, Łódź 2008.
- Czochański Marian, Kowalski Grzegorz, *Geodezja w początkach Królestwa Polskiego. Budowa zbiorów informacji przestrzennej na przykładzie wybranych miast regionu łódzkiego*, Łódź 2014.
- ***Dzieje polskiej kartografii wojskowej i myśli strategicznej. Materiały z konferencji*, oprac. Bogusław Krassowski, Jadwiga Madej, Warszawa 1982, ss. 178.**
- *XIX-wieczne plany wsi jako podstawa badań historyka, geografów i kartografów*, pod red. Krzysztofa Jażdżewskiego, Kościerzyna 2009.
- Greiner Piotr, *Plany i wedyuty miast Górnego Śląska do końca XVIII wieku*, cz. I: *Plany miast*, Katowice 2000.
- Hniłko A., *Plan bitwy pod Kircholmem Jana Naronowicza-Narońskiego z roku 1659*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 1934, t. 7, s. 126-133.
- Iwańczak Wojciech, *Do granic wyobraźni. Norymberga jako centrum wiedzy geograficznej i kartograficznej w XV i XVI wieku*, Warszawa 2005.
- Janik Maciej, Kusiński Jacek, Stępniewski Mariusz, Szambelan Zdzisław, *Łódź na mapach 1793-1939*, Łódź-Warszawa 2012, ss. 199.
- *Karol Perthées (1739-1815). Kartograf pierwszej Rzeczypospolitej i entomolog*, red. Jerzy Pawłowski, Warszawa 2003, ss. 342.
- Konias Andrzej, *Kartografia topograficzna państwa i zaboru pruskiego od II połowy XVIII wieku do połowy XX wieku*, Słupsk 2010, ss. 232.
- Konias Andrzej, *Kartografia topograficzna Śląska Cieszyńskiego i zaboru austriackiego od II połowy XVIII wieku do początku XX wieku*, Katowice 2000, ss. 259 + mapy.
- **Krassowski Bogusław, *Polska kartografia wojskowa w latach 1918-1945*, Warszawa 1974, ss. 362.**
- Krassowski Bogusław, *Topograficzna karta Królestwa Polskiego (1822-1843)*, Warszawa 1978, ss. 37.
- Krassowski Bogusław, *Z działalności kartografów w okupowanej Warszawie*, „Rocznik Warszawski” 1981, R. 16, s. 283-308.
- Łopatecki Karol, Walczak Wojciech, *Mapy i plany Rzeczypospolitej XVII wieku znajdujące się w archiwach w Sztokholmie*, t. 1, Warszawa 2011.
- **Olszewicz Bolesław, *Polska kartografia wojskowa (zarys historyczny)*, Warszawa 1921, ss. 284.**

- Peliwo Stanisław, *Drzeworytowe mapy ziem polskich z wydawnictw książkowych XVI w.*, Warszawa 1991, ss. 139.
- *Plany przeglądowe miast polskich*, seria 1, oprac. Adam Kuncewicz, Warszawa 1929, ss. 246.
- **Sirko Mieczysław, *Zarys historii kartografii*, Lublin 1999, ss. 352.**
- Strzelczyk Jerzy, *Uwagi do kartografii średniowiecznej*, [w:] *Problemy nauk pomocniczych historii III (...)*, Katowice 1974, s. 97-118.
- *Świat Ptolemeusza. Włoska kartografia renesansowa w zbiorach Biblioteki Narodowej. Wystawa w stulecie urodzin Jana Zamoyskiego*, Warszawa 2012.
- Wczesny Marek, *Kopia średniowiecznej mapy świata z Ebstorfer. Unikalny druk z początku XX wieku opracowany przez Konrada Millera*, Nowy Sącz b.r.w.
- **Wendt Jan A., *Skarby kartografii*, pod red. Lucyny Szaniawskiej, Warszawa 2013, ss. 248.**
- Zalewska-Lorkiewicz Katarzyna, *Ilustrowane mappae mundi jako obraz świata. Średniowiecze i początek okresu nowożytnego*, Warszawa 1997, ss. 264; *Ilustracje*, ss. XXVII.

III. Terenoznawstwo i kartografia wojskowa XX wieku:

- Gąsiewicz Stefan, *Podręcznik terenoznawstwa dla podoficerów*, Warszawa 1928, ss. 259.
- Gąsiewicz Stefan, *Terenoznawstwo, kartoznawstwo i zdjęcia terenu. Podręcznik dla oficerów i szkół oficerskich*, wyd. 3, Warszawa 1931, ss. 198.
- Gąsiewicz Stefan, *Znaki topograficzne map (...) i znaki taktyczne*, Warszawa 1930, ss. 91.
- Hełm-Pirgo Marian, *Kartoznawstwo i wojskowe wyzyskanie terenu*, Lwów 1928, ss. 216.
- Hełm-Pirgo Marian, *Początki kartografii wojskowej w Polsce Odrodzonej (1918–1920)*, Nowy York 1971.
- *Instrukcja topograficzna W.I.G.*, cz. I-IV
- *Katalog map i innych wydawnictw W.I.G. ze skorowidzami i wzorami*, Warszawa 1928, ss. 27.
- Kędziora Albin, *Wojskowe mapy topograficzne i ich przeznaczenie*, Lublin 1989, ss. 30.
- Koziej Stanisław, Łaski Władysław, Sznajder Rudolf, *Teren i taktyka*, Warszawa 1980, ss. 194.
- Kreutzinger Józef, *Topografia. Pomiar i zdjęcia kraju, kartografia i wojskowe znaczenie terenu*, wyd. Warszawa 1928
- Lewakowski Jerzy, *Terenoznawstwo i kartografia wojskowa*, Warszawa-Kraków 1920, ss. 172.
- Libiński T. J., *Jak czytać austriackie mapy wojskowe i orientować się z ich pomocą w terenie?*, Kraków 1912, ss. 116 + mapy.
- **Parucki Zygmunt, *Zarys geografii wojennej*, Warszawa 1967, ss. 240.**

- *Przepisy podstawowe o sporządzaniu map wojskowych i opisu wojskowo-geograficznego*, Warszawa 1929.
- *Regulamin techniczny Biura Kartograficznego W.I.G.*, Warszawa 1926.
- Włodarczyk Marian, *Wybrane zagadnienia geografii wojennej i topografii wojskowej*, Wrocław 1988, ss. 77.
- ***Wojna a mapa. Historia i współczesność*, pod red. Macieja Krotofila i Roberta Rybaka, Toruń 2017.**
- *Wojskowy Instytut Geograficzny. Katalog map*, Warszawa 1938, ss. 55.
- **Worona Czesław, *Wybrane problemy terenoznawstwa*, Bydgoszcz 1990, ss. 253.**
- *Wytyczne techniczne K-2.1. Mapy topograficzne. Opracowanie pierworysów i aktualizacja map w skalach 1:5 000 i 1:10 000*, Warszawa 1985.
- *Wytyczne techniczne K-2.2. Mapy topograficzne. Opracowanie czystopisów map w skalach 1:5 000 i 1:10 000*, Warszawa 1985.
- *Wzory i objaśnienia znaków topograficznych map w skali 1:10 000 i 1: 5 000*, wyd. 2, Warszawa 1962, ss. 143.
- *Zestawienie znaków topograficznych map austriackich, niemieckich i rosyjskich*, Warszawa 1925, ss. 55.
- *Znaki konwencjonalne i skróty stosowane na polskich mapach morskich*, Gdynia 1959.
- *Znaki i skróty stosowane na polskich mapach morskich*, Gdynia 1977.
- *Znaki topograficzne map polskich (...) i znaki taktyczne*, Warszawa 1930.
- *Znaki umowne dla mapy topograficznej w skali 1:5 000. Wydanie tymczasowe*, Warszawa 1957, ss. 52.
- *Znaki i objaśnienia do map ZSRR (...)*, Warszawa 1948, ss. 62.

Uwaga:

Najważniejsze, moim zdaniem, podręczniki i inne opracowania zaznaczyłem czcionką wytłuszczoną.

Publikacje z okresu międzywojennego dostępne są w bibliotekach cyfrowych i na stronie: http://polski.mapywig.org/viewpage.php?page_id=18